

Тесленко Марина Миколаївна
кандидат пед. наук, доцент,
доцент кафедри психології, Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка,
Полтава, Україна

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Сучасна екологічна ситуація у світі та в Україні зокрема, гостро піднімає загальну проблему людського буття. Довготривале варварсько-споживацьке ставлення людини до природи, забруднення навколишнього середовища чисельними синтетичними речовинами, збільшення радіоактивного фону планети та скорочення природних ресурсів порушує фізико-кліматичні та біологічні показники біосфери.

В економічно розвинутих країнах, де екологічна культура, яка визначає рівень екологічної безпеки, перебуває під постійним контролем держави й ставиться у ранг державної політики, населення значно менше зазнає стресових ситуацій, ніж у регіонах зі слабким екологічним контролем. Тому, концепція освіти в Україні повинна бути спрямована на розвиток екологічної свідомості сучасної молоді.

Навчальний курс „Екологічна психологія” займає сьогодні належне місце серед фундаментальних дисциплін, що вивчають майбутні психологи. Навчальна програма з курсу, розроблена для підвищення психолого-екологічної культури та компетентності студентів. А саме, формування цілісного уявлення студентів про взаємодії людини з оточуючим світом природи у психологічній площині. У процесі вивчення дисципліни застосовуються активні соціально-психологічні методи для формуванні валеологічних аспектів здорового способу життя. Через приклади нераціонального використання природних багатств формується світоглядна спрямованість студентів взаємодії суспільства і природи. Зокрема, демонструвалися документальні фільми про техногенні катастрофи, аварії (наприклад, аварія на Чорнобильській АЕС), природні катаклізми антропогенного походження. Після того, як студенти продивлялися фільми, відбувалося їхнє обговорення у формі дискусій. А залучення студентів до практичної діяльності під час розв’язання проблем навколишнього середовища місцевого значення, допомагало формувати в них відчуття власної відповідальності за природу як національне суспільне надбання.

У процесі розвитку особистості духовний вимір її екологічної свідомості вчинково стверджується й завдяки цьому спрямовує людину до екоцентризму. Саме тому вчинковий потенціал акумулює екоцентричну спрямованість особистості та тому є домінуючим у структурі екологічної свідомості дорослої особи. Визначаючи духовний вимір свідомості особистості базовим для розвитку її екологічності, уможливуємо вихід суб'єкт-суб'єктних стосунків за межі системи «людина – природа» та їх гармонійне розширення до системи «Я – Світ», яка охоплює стосунки людини з самою собою, оточуючими людьми,

об'єктами природи, Всесвіту. Завдяки цьому екологічна свідомість розвивається до її найвищого рівня, який називаємо універсальним.

Дослідження умов формування екологічної свідомості сучасної студентської молоді здійснювалось нами на основі положення про те, що екологічна свідомість студентів-психологів підлягає розвивальному впливу на основі актуалізації й розвитку системної взаємодії її психологічних механізмів у процесі опанування дисципліни «Екологічна психологія». Емпіричною базою дослідження виступала вибірка, до якої увійшли 68 студентів спеціальності 053 Психологія, віком 17-18 років. Дослідження здійснювалось на базі Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. На початку та в кінці дослідження було зроблено контрольні зрізи. Перший зріз був зроблений перед вивченням навчальної дисципліни «Екологічна психологія», другий – у кінці навчального року.

Перший зріз дослідження особливостей установки по відношенню до навколишнього середовища – «Опитувальник екоцентричної та антропоцентричної установок по відношенню до навколишнього середовища (ЕААТЕ)» (С. Томпсон, М. Бартон, в адаптації І.В. Кряж, К.А. Андронікової), засвідчив, що більшості (57%) досліджуваних студентів властива виражена антропоцентрична установка по відношенню до навколишнього середовища, тобто такі юнаки оцінюють природу з позиції її практичної цінності для самих себе і людей в цілому. Вони більш схильні вважати, що розвиток природи має бути підпорядкований лише інтересам людства. Для 28% досліджуваних властиве виражене екоцентричне ставлення до природи, яке об'єднує оцінку природи незалежно від її значення і позитивного впливу на людей, пережите ними на фізіологічному рівні. А для 15% досліджуваних студентів властива екологічна апатія – заперечення і байдужість по відношенню до екологічної проблематики.

Результати другого зрізу показали, що серед досліджуваних студентів більшість (50%) стало екоцентрично орієнтованими. При цьому, частка студентів, які мають антропоцентричну установку по відношенню до навколишнього середовища зменшилась до 45%. На початку навчання 15% студентів заперечували важливість екологічної проблематики, а під час другого зрізу таких студентів залишилося лише 5%.

Отже, установки студентів по відношенню до навколишнього середовища стають більш визначеними, вони розподіляються між екоцентричними і антропоцентричними. Це можна пояснити тим, що у процесі вивчення дисципліни «Екологічна психологія», студенти по новому знайомляться з даною проблематикою, отримують значне інформаційне навантаження, знайомляться зі значною кількістю нової інформації з проблем екології та екологічної психології зокрема. Ці ідеї супроводжуються переконаннями про те, що людина – це елемент, частина природи.

Характерні риси студентів з вираженою екологічною свідомістю розкриваються у відповідних світоглядних установках – такі студенти метою взаємодії з природою вважають гармонійний розвиток людини й природи, оскільки людина не власник природи, а лише один із членів природної спільноти, світ людей не протистоїть світу природи, вони є елементами єдиної

системи. Розвиток природи і людства вони розглядають як процес коєволюції, взаємовигідної єдності.

Перспективами наших подальших розвідок у даному напрямку є зосередження зусиль на формуванні у студентів саногенного мислення як свідомої психологічної протидії руйнівного негативного впливу фантомного мислення в умовах коронапандемії.

Використані джерела

7. Набочук О.Ю. Психологічні умови розвитку екологічної свідомості старшокласників засобами інформаційних технологій / дис. на здоб. наук. ступ. канд. психол. наук. Рівне, 2015. 359 с.
8. Психологія і педагогіка у протидії пандемії COVID-19: Інтернет-посібник / за наук. ред. В.Г. Кременя ; [координатор інтернет-посібника В.В. Рибалка ; колектив авторів]. Київ : ТОВ «Юрка Любченка», 2020. 243 с.
9. Тесленко М.М. Вплив екологічного виховання на розвиток школярів у закладах загальної середньої освіти / Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Становлення особистості дитини в умовах сучасного розвитку суспільства : соціально-педагогічний, психологічний, корекційний і медичний аспекти» – Полтава. – 2018, С.36–41.

Тищенко Лілія Валеріївна
кандидат психол. наук, доцент,
доцент кафедри практичної психології,
Маріупольський державний університет,
Маріуполь, Україна

ПСИХОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ЖИТТЄВОЇ УСПІШНОСТІ ОСОБИСТОСТІ: НАУКОВО-ПРИКЛАДНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМАТИКИ

Новітня соціальна реальність відкриває особистості простір для здійснення ділової та життєвої активності, створює умови для прояву особистої ініціативи, надає можливості для реалізації власних потенціалів та здібностей. Тенденція розширення соціально-психологічних можливостей індивіда актуалізує феноменологію успіху та успішності як на рівні буденного життя, так і на рівні науково-дослідної проблематики. Але, якщо у повсякденних процесах життя сучасного суспільства термін «успішність» набув тотального розповсюдження та популярності, то в рамках науково-психологічного вивчення проблематики успішності поки що не знайшла свого системного осмислення.

Існуючі на сьогодні дослідження феномену успішності можна умовно поділити на групи або напрямки. Перша група психологічних досліджень розглядає окремі його аспекти, а саме: потреба досягнення успіху як одна з трьох набутих потреб особистості (Д. Макклелланд); співвідношення мотивів прагнення до успіху та уникнення невдачі як поведінкових детермінант (Дж.